

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Διερευνητική Εργασία Διεθνούς Δικαίου – Lawpedia GR
Μάρτιος, 2022

ΕΡΕΥΝΑ-ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Τσεκουρά Σοφία

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ

Κουρτάκη Ελληκαίτη

Περιεχόμενα

Εισαγωγή στην έννοια της γενοκτονίας	2
Από το Ολοκαύτωμα του 1940-1945 στην επίσημη καταγραφή του όρου «γενοκτονία» στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου	2
Παρουσίαση του άρθρου 6 του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου: Το περιεχόμενο του όρου «γενοκτονία» σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο	4
Γενοκτονίες Αρμενίων και Ελλήνων	5
Οι διεθνείς σχέσεις μετά την καταγραφή του όρου της «γενοκτονίας»	7
Βιβλιογραφία	8

A. Εισαγωγή στην έννοια της γενοκτονίας.

Σύμφωνα με τη θεωρία, τη διεθνή νομοθεσία και νομολογία αλλά και κατά την άποψη ιστορικών το έγκλημα της γενοκτονίας αποτελεί το ειδεχθέστερο των εγκλημάτων (“mega crime”, “crime of crimes”)¹. Οι πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις του συγκεκριμένου είδους εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας είναι δύο: η πρώτη είναι η γενοκτονία των αυτοχθόνων χριστιανικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και συγκεκριμένα οι περιπτώσεις των Ασσυρίων, των Ελλήνων και των Αρμενίων και η δεύτερη είναι η περίπτωση του Ολοκαυτώματος, η οποία, κατά πολλούς, αποτελεί την πιο χαρακτηριστική περίπτωση γενοκτονίας, καθώς θεωρείται ότι αποτέλεσε τον λόγο της επίσημης καταγραφής του όρου από τη διεθνή κοινότητα.

Ο όρος «γενοκτονία» αποτελεί δημιούργημα του πολωνό-εβραίου νομικού Rafael Lemkin, ο οποίος προέβη στην διατύπωσή του μετά το πέρας του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Ο Lemkin, βέβαια, χρησιμοποιούσε τον όρο αρκετά πριν το ξέσπασμα του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου - και συγκεκριμένα από το 1930 - με σκοπό να περιγράψει τις κτηνωδίες και τις βαρβαρότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εις βάρος των χριστιανικών πληθυσμών. Η ετυμολογία της λέξης “genocide” προέρχεται από την ελληνική λέξη «γένος» και την λατινική «cide» που περιγράφει ακριβώς το έγκλημα της δολοφονίας και ορίζεται σύμφωνα και με την διατύπωση του ίδιου του Lemkin ως «ένα οργανωμένο, κρατικά δομημένο και συστηματικό σχέδιο εξόντωσης που βασίζεται σε μια σειρά από συγκεκριμένες ενέργειες οι οποίες αποβλέπουν στην απόλυτη καταστροφή των βασικών θεμελίων της ζωής ορισμένων εθνικών ομάδων με απώτερο σκοπό τον βιολογικό αφανισμό του»².

Οι όροι «γενοκτονία» αλλά και «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» ακούστηκαν για πρώτη φορά επισήμως σε αίθουσα δικαστηρίου στις δίκες που διεξήχθησαν στην Νυρεμβέργης το 1945 όπου και καταδικάστηκαν Γερμανοί αξιωματικοί των Ναζί. Έκτοτε χρησιμοποιήθηκε ευρέως και σε άλλες παρόμοιες δίκες που διεξήχθησαν σε έκτακτα Στρατιωτικά Δικαστήρια – τα όποια και είχαν συσταθεί ακριβώς με αυτό τον σκοπό – και έτσι ο όρος καταγράφηκε στα πρακτικά. Παράλληλα, στις 9 Δεκεμβρίου του 1948, μόλις λίγα μόλις χρόνια από την λήξη του πολέμου, ο ΟΗΕ ενέκρινε ομόφωνα, έπειτα και από την εισήγηση του ίδιου του Lemkin, την «Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του εγκλήματος της Γενοκτονίας».

B. Από το Ολοκαύτωμα του 1940-1945 στην επίσημη καταγραφή του όρου «Γενοκτονία» στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Τα εγκλήματα του ναζιστικού γερμανικού καθεστώτος κατά των Εβραίων αλλά και άλλων μειονοτικών ομάδων ξεκινούν από το 1939 και ολοκληρώνονται το 1945 με την εισβολή των Συμμαχικών Δυνάμεων στην Γερμανία και με την ολοκληρωτική πτώση του καθεστώτος. Μέσα σε αυτά τα χρόνια σημειώθηκαν φρικαλεότητες, βασανιστήρια και μαζικές δολοφονίες, η ένταση και η έκταση των οποίων συντάραξαν την ανθρωπότητα. Λόγω των συνεχών και μαζικών δολοφονιών και βασανιστηρίων που σημειώνονταν την περίοδο αυτή, ειδικότερα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, δεν υπάρχει επίσημος αριθμός και κατάλογος θυμάτων³.

¹ William A. Schabas, Genocide in International Law the Crime of Crimes, σσ. 17-58.

² Raphael Lemkin, Totally Unofficial: The Autobiography of Raphael Lemkin, σς. 118-132.

³ Τα θύματα υπολογίζονται σε 6 εκατομμύρια Εβραίους, χωρίς να είμαστε σίγουροι ότι ο αριθμός αυτός είναι ακριβής.

Το Ολοκαύτωμα των Εβραίων έμελλε να μείνει στην ιστορία εκτός του προφανούς λόγου, ο οποίος αφορά στο μένος, στις φρικαλεότητες, στις κτηνωδίες και στον ανυπολόγιστο αριθμό των θυμάτων που σόκαραν και θα σοκάρουν την ανθρωπότητα αλλά και για έναν ακόμη λόγο. Αποτέλεσε την αρχή του τέλους, ώστε τέτοια εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας να μην μένουν ατιμώρητα και όμοια τους να μην επαναληφθούν. Ο αδιανόητος πόνος που άφησε πίσω του ο πόλεμος δεν θα μπορέσει να σβήσει από τις μνήμες των ανθρώπων και ειδικότερα εκείνων βίωσαν αυτή την απόλυτη καταστροφή. Ωστόσο, η διεθνής κοινότητα, μετά το πέρας του πολέμου, ανέλαβε το έργο να αποκαταστήσει σε όποιο βαθμό ήτο αυτό δυνατό την αδικία και να λάβει κάποια μέτρα πρόληψης, ώστε ανάλογης έντασης φρικαλεότητες να μην ξανασυμβούν.

Ήδη από το 1945 διεξάγονται δίκες, με πρώτες αυτές στην Νυρεμβέργη, οι οποίες και διήρκησαν δύο χρόνια. Για τον σκοπό αυτό συστήθηκαν τα έκτακτα στρατοδικεία, όπως ονομάστηκαν, προκειμένου να δικαστούν οι συγκεκριμένες υποθέσεις -υποθέσεις που όμοιες δεν είχε αντιμετωπίσει ξανά το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης- και να καταδικαστούν οι ένοχοι. Οι δικαστές προέρχονταν από τις Συμμαχικές Δυνάμεις, ενώ στις πρώτες δίκες καταδικάστηκαν αρχικά τα 22 ανώτατα στελέχη του στρατιωτικού ναζιστικού καθεστώτος (SS) για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Στις δίκες από την αρχή ανέκυψε το εξής ερώτημα, το οποίο αποτέλεσε και το βασικό επιχείρημα της υπεράσπισης: Θα μπορούσαν πράγματι να καταδικαστούν οι στρατιωτικοί των SS, οι οποίοι απλώς υπάκουαν στις εντολές των ανωτέρων τους και μάλιστα πολλές φορές υπό το κράτος απειλών⁴; Τυπικώς οι ανώτεροι λειτουργοί του τρίτου Ράιχ εφάρμοζαν το δίκαιο ακολουθώντας εντολές και διαταγές που προέρχονταν από τους ανώτατους αξιωματικούς και την κυβέρνηση. Επρόκειτο, λοιπόν, για ένα νομικό κατασκευάσμα που επικαλείτο η υπερασπιστική γραμμή για να περιορίσει την ποινική καταδίκη και κυρίως την καταδίκη σε θάνατο. Το δικαστήριο, ωστόσο, ασφαλώς και δεν δέχθηκε αυτούς τους ισχυρισμούς, καταδικάζοντας από την πρώτη κιόλας δίκη δώδεκα κορυφαία στελέχη των Ναζί σε θάνατο. Ανώτατοι αξιωματικοί, στρατιωτικοί, δημόσιοι υπάλληλοι μέχρι και απλοί πολίτες κρίθηκαν ατομικά και προσωπικά ένοχοι σε δίκες που διεξήχθησαν σε διεθνή δικαστήρια αλλά και τοπικά. Ο Αδόλφος Χίτλερ, το πρόσωπο πίσω από όλη αυτή την καταστροφή, είχε ήδη αυτοκτονήσει όπως και άλλα κορυφαία στελέχη που ευθύνονταν άμεσα για την εν λόγω τραγωδία παγκόσμιας εμβέλειας, ενώ κάποιοι κατάφεραν να διαφύγουν στο εξωτερικό.

Ο όρος «γενοκτονία» καταγράφηκε για πρώτη φορά στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου το 1945. Όπως προαναφέρθηκε, η έννοια αποτελεί δημιούργημα του Rafael Lemkin, ενός πολωνό-εβραίου νομικού, ο οποίος είχε ασχοληθεί ήδη με το ζήτημα αυτής της κρατικά οργανωμένης μαζικής εξόντωσης πληθυσμών ήδη από το 1930. Ο Lemkin μελέτησε ιδιαίτερα τις μαζικές δολοφονίες των αυτοχθόνων χριστιανικών ομάδων, κυρίως των Ελλήνων και των Αρμενίων, τα οποία διέπραξε η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αρχικά ο όρος χρησιμοποιήθηκε με «τόνο» περισσότερο περιγραφικό και λιγότερο νομικό, ενώ στην συνέχεια αυτό αντιστράφηκε. Όπως ήταν φυσικό, εξαιτίας και της καταγωγής του, ο Lemkin ασχολήθηκε εκτενώς με την ποινική αντιμετώπιση των εγκλημάτων των Ναζί και κυρίως χάρη στις δικές του επίμονες προσπάθειες καθιερώθηκε ο όρος αυτός στο διεθνές δίκαιο. Έπειτα από την συμμετοχή του στο διεθνές συνέδριο Ποινικού Δικαίου, το οποίο και συστάθηκε ακριβώς για την οργάνωση του τρόπου διευθέτησης αυτών των ειδεχθών εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και στο οποίο συμμετείχαν μέλη

⁴ Στεφανίδης Γ. Αδάμ, Η δίκη της Νυρεμβέργης, όταν καταδικάζουν οι νικητές.

των Ηνωμένων Εθνών, πρότεινε να χρησιμοποιηθεί ο όρος «γενοκτονία» στο κατηγορητήριο⁵.

Τελικά η πρότασή του έγινε δεκτή και με πρωτοβουλία του ΟΗΕ εγκρίθηκε η Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του εγκλήματος της Γενοκτονίας. Έκτοτε, ο όρος χρησιμοποιήθηκε ευρέως στις δίκες κατά των Ναζί και εισήχθη για πρώτη φορά στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου το 1948. Στην συνέχεια πλήθος χωρών επικύρωσε το καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου εισάγοντας και πρακτικά τον όρο «γενοκτονία» και «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» στις έννομές τους τάξεις, ενώ η Ελλάδα κύρωσε το καταστατικό με τον Ν 3003/2002. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως το καταστατικό αποτελεί μια διεθνή συνθήκη και επομένως με βάση το άρθρο 28 του Συντάγματός μας οι διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις υπερισχύουν από οποιαδήποτε άλλη διάταξη νόμου (υπερνομοθετική ισχύ).

Γ. Παρουσίαση του άρθρου 6 του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου: Το περιεχόμενο του όρου «γενοκτονία» σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6: *«Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας περιλαμβάνουν: την δολοφονία/ ανθρωποκτονία (murder), την εξόντωση (extermination), την υποδούλωση (enslavement), την εκδίωξη ή βίαιη μεταφορά πληθυσμού (deportation or forcible transfer of population), την φυλάκιση ή άλλες σοβαρές στερήσεις της ελευθερίας, τους βασανισμούς και άλλες απάνθρωπες πράξεις που διαπράττονται εις βάρος άμαχων πληθυσμών, πριν ή κατά τη διάρκεια του πολέμου ή διώξεις για πολεμικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους, σε εκτέλεση εγκλήματος ή σε σχέση με οποιοδήποτε έγκλημα εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, κατά παραβίαση ή μη της εθνικής νομοθεσίας της χώρας όπου διεπράχθη».*

Ειδικότερα για την περίπτωση της γενοκτονίας, προϋποθέσεις της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος αποτελούν:

- α) ανθρωποκτονία με πρόθεση μελών της ομάδας,
- β) πρόκληση βαρείας σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας,
- γ) με πρόθεση επιβολή επί της ομάδας συνθηκών ζωής υπολογισμένων να επιφέρουν τη φυσική καταστροφή της εν όλω ή εν μέρει,
- δ) επιβολή μέτρων που σκοπεύουν στην παρεμπόδιση των γεννήσεων εντός της ομάδας,
- ε) δια της βίας μεταφορά παιδιών της ομάδας σε άλλη ομάδα⁶.

Αναφορικά με την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος απαιτείται βούληση και θέληση πραγμάτωσης των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης. Το πρόσωπο πρέπει δηλαδή να έχει γνώση της κατάστασης, θέληση πραγμάτωσής της και επιδίωξης. Απαιτείται, επομένως, άμεσος δόλος, ο οποίος στην υπό εξέταση περίπτωση έχει διφυή χαρακτήρα: πρέπει να υπάρχει τόσο θέληση και επιδίωξη πραγμάτωσης των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης όσο και πρόθεση εξόντωσης αυτής της ομάδας ανθρώπων. Και αυτό το τελευταίο στοιχείο είναι εκείνο που διαφοροποιεί το έγκλημα ανθρωποκτονίας από πρόθεση κατά συρροή από την γενοκτονία.

⁵ Raphael Lemkin, *Totally Unofficial: The Autobiography of Raphael Lemkin*, σσ. 112-117.

⁶ United Nations, office on Genocide prevention and the responsibility to protect, διαθέσιμο στο: www.un.org/en/genocideprevention/genocide.shtml

Ένα τελευταίο κομβικό σημείο για να ορίσουμε το περιεχόμενο του όρου είναι ο κρατικός σχεδιασμός και οργάνωση τέλεσης του εγκλήματος. Θα πρέπει δηλαδή αυτό το σχέδιο εξόντωσης να μην αποτελεί μια πρωτοβουλία ή επιδίωξη μιας ομάδας ανθρώπων, αλλά, αντίθετα, να πρόκειται για κρατική εντολή, μια κυβερνητική πολιτική η οποία βασισμένη κυρίως στην προπαγάνδα και την διασπορά του μίσους να στοχεύει στον φανατισμό των πολιτών ώστε να στραφεί στην επιδίωξη μιας μαζικής εξόντωσης άλλης ομάδας ή ομάδων. Αυτός ο όρος συμβάλει στον περιορισμό της ευρείας και αυθαίρετης χρήσης του, αφού, όπως προαναφέρθηκε, θα πρέπει το έγκλημα να αποτελεί ένα κρατικό σχέδιο εξόντωσης, διαφοροποιώντας το εν λόγω έγκλημα από τις περιπτώσεις επιθέσεων παρακρατικών ομάδων και οργανώσεων.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει αναφορά στον διαχωρισμό του περιεχομένου της γενοκτονίας από άλλες συναφείς έννοιες όπως «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας», «εγκλήματα πολέμου» και «απρόκλητες επιθέσεις»⁷. Αρχικά, η έννοια των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας αποτελούν τον ευρύτερο κλάδο εγκλημάτων που συμπεριλαμβάνει όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, επομένως και την γενοκτονία. Ο κλάδος αυτός είναι άμεσα συνυφασμένος με την παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αξιών, τα οποία ασφαλώς και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του διεθνούς δικαίου.

Στα «εγκλήματα πολέμου» περιλαμβάνονται οποιεσδήποτε εγκληματικές πράξεις τελούνται κατά την διάρκειά του. Ακόμη και η περίπτωση του πολέμου υπόκεινται σε διεθνείς συμβάσεις και οφείλει να ακολουθεί συγκεκριμένη διεθνή νομοθεσία που αφορά κατά κύριο λόγο την προστασία των αμάχων και κυρίως των γυναικών και των παιδιών.

Τέλος, στην περίπτωση των «απρόκλητων επιθέσεων» περιλαμβάνονται τα εγκλήματα της συμπλοκής, τα οποία με τη σειρά τους περιλαμβάνουν την οργανωμένη επίθεση πολλών με σκοπό την πρόκληση βαριάς σωματικής βλάβης ή ακόμη και τον θάνατο.

Δ. Γενοκτονίες Αρμενίων και Ελλήνων

Σήμερα, όπως ήδη αναφέρθηκε και ανωτέρω, το έγκλημα της γενοκτονίας αποτελεί το ειδεχθέστερο έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Έχει χαρακτηριστεί μάλιστα από πολλούς ότι το έγκλημα αυτό αποτελεί το λεγόμενο «έγκλημα των εγκλημάτων» (“crime of crimes”). Όπως είναι απολύτως φυσικό έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες τόσο για τον τρόπο οργάνωσης και τέλεσης του εγκλήματος όσο και για την πολιτική που επιλέγει να ακολουθήσει η εκάστοτε πληγείσα χώρα. Συγκεκριμένα, αναφορικά με τις δύο πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις εγκλημάτων διακρίνουμε δύο διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης και πολιτικής κατεύθυνσης μετά το πέρας του πολέμου. Αρχικά στην περίπτωση της μεταπολεμικής Γερμανίας, η κυβέρνηση ανέλαβε επισήμως την ευθύνη ζητώντας συγγνώμη για τα λάθη του παρελθόντος, δείχνοντας μετανιωμένη. Δεν θα μπορούσε άλλωστε να πράξει άλλως, σύμφωνα με την άποψη της πλειοψηφίας των ιστορικών και μελετητών, αφού οι φρικαλεότητες του πολέμου ήταν και είναι ακόμη νωπές στις μνήμες των επιζήσαντων, ενώ η διεθνής κοινότητα εξαρχής έδειξε την πρόθεση της όχι απλώς να τιμωρήσει αυτές τις πράξεις αλλά και να θεσπίσει έναν κανόνα διεθνούς δικαίου που θα προστατεύει και θα τιμωρεί με τρόπο ώστε η ανθρωπότητα να μη χρειαστεί να βρεθεί

⁷ International Holocaust Remembrance Alliance, βλ. αναλυτικά: www.holocaustremembrance.com

αντιμέτωπη ξανά με τέτοια γεγονότα. Η μεταπολεμική Γερμανία λοιπόν δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να αποφύγει την καταβολή ογκωδέστερων πολεμικών αποζημιώσεων τις οποίες μέχρι σήμερα καταβάλει ή οφείλει να καταβάλει⁸.

Από την άλλη πλευρά ωστόσο, στην περίπτωση της Τουρκία οι κυβερνήσεις δεν αρνούνται απλώς την αποδεδειγμένη αλλά και αδιαμφισβήτητη ευθύνη τους για την τέλεση των φρικαλεοτήτων του παρελθόντος εις βάρος των χριστιανικών πληθυσμών αλλά δεν δέχονται καμία συζήτηση γύρω από το θέμα πόσο μάλλον το γεγονός της καταβολής πολεμικών αποζημιώσεων. Κατά μια θεωρία λοιπόν, η τακτική αυτή αποτελεί μια «μετά – γενοκτονική προπαγάνδα» (“Aftermath Propaganda”). Σύμφωνα με αυτή την θεωρία η τάση της συστηματικής άρνησης και απόκρυψης των γεγονότων αποτελεί την τελική πράξη του εγκλήματος της γενοκτονίας με στόχο την ολική εξόντωση των φυλετικών ομάδων που υπέστησαν τον αφανισμό μέσω της διαγραφής τους από τις μνήμες των ανθρώπων, από τις μνήμες της ιστορίας. Αυτή η άρνηση μπορεί να είναι είτε καθολική, δηλαδή να φέρονται σαν να μην συνέβη ποτέ το γεγονός, είτε αποσπασματική, μέσω της ελαχιστοποίησης των ευθυνών του θύτη. Το τελευταίο πραγματοποιείται κυρίως δια της διασποράς ψευδών πληροφοριών και ανακριβειών.

Η γενοκτονία των Αρμενίων περιλαμβάνει τις εγκληματικές πράξεις από πλευράς Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με στόχο τον μαζικό αφανισμό και την εξόντωση τους κατά την διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Ενώ η Τουρκική πλευρά υποστηρίζει ότι ο αριθμός των θυμάτων κυμαίνεται στα 60.000 με 80.000, στην πραγματικότητα και με βάση αποδεδειγμένη ιστορική έρευνα ο αριθμός των θυμάτων ξεπερνά το 1.500.000. Η τουρκική πλευρά αρνείται τον όρο «γενοκτονία» αλλά αντίθετα αποδίδει τα γεγονότα σαν μια μορφή εκτοπισμού και όχι εξόντωσης, καθώς σύμφωνα με τα λεγόμενά τους οι Αρμένιοι υποστήριζαν τα ρωσικά στρατεύματα κατά την διάρκεια της εισβολής την Ρωσία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Εκτός από τις μαζικές δολοφονίες, συντελέστηκαν και άλλα εγκλήματα όπως δουλεμπόριο, απαγωγές γυναικών και εξισλαμισμός παιδιών ενώ, όπως είναι προφανές, απαγορευόταν η έξοδος από την χώρα.

Αναφορικά με την γενοκτονία των Ελλήνων, αυτή σχετίζεται με την συστηματική και κρατικά οργανωμένη εξόντωσή τους κυρίως από την Μικρά Ασία αλλά και από την Ανατολική Θράκη, η οποία είχε ξεκινήσει από το 1921 και σταδιακά κλιμακώθηκε κυρίως λόγω του κινήματος των Νεότουρκων, το 1922 και το 1923. Πρόκειται για μια μαζική σφαγή περίπου 1.200.000 Ελλήνων, με όσους κατάφεραν να επιβιώσουν να παίρνουν τον δρόμο της προσφυγιάς. Αυτήν τη φορά το πρόσχημα την τουρκικής πλευράς, σε μια προσπάθεια να δικαιολογήσει αυτή την ανυπολόγιστη ανθρώπινη τραγωδία, ήταν για την ασφάλεια των συνόρων λόγω του ξεσπάσματος του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου. Έτσι οι πληθυσμοί θεωρήθηκαν «ύποπτοι», παρά την ουδέτερη στάση που τήρησε η Ελλάδα κατά το μεγαλύτερο μέρος του πολέμου. Ωστόσο, η γενικότερη κατάσταση δεν ωφέλησε την χώρα στο να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες ώστε να απαιτήσει δικαιοσύνη για τις πρωτοφανείς βαρβαρότητες που υπέστη η ελληνική ορθόδοξη κοινότητα, με αποτέλεσμα τα εγκλήματα αυτά να παραμείνουν ουσιαστικά ατιμώρητα.

Οι γενοκτονίες των Αρμενίων και των Ελλήνων αποτέλεσαν κατά πολλούς των «προάγγελο» του Ολοκαυτώματος των Εβραίων κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Έχει υποστηριχθεί μάλιστα ότι ίσως το τελευταίο να είχε αποφευχθεί αν οι πρώτες γενοκτονίες δεν είχαν μείνει ατιμώρητες, αφού ακόμη και ο ίδιος ο Αδόλφος

⁸ Βασίλειος Θ. Μείχανετσιδης, Γενοκτονία – Η σημασία της αναγνώρισης και της καταδίκης της άρνησης, διαθέσιμο στο: armeniangenocide100.gr

Χίτλερ προκειμένου να δικαιολογήσει το Ολοκαύτωμα απάντησε: «Ποιος μιλάει σήμερα για τον αφανισμό των Αρμενίων;» Η Τουρκία παραμένει μέχρι και σήμερα ατιμώρητη για ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα στην ιστορία της ανθρωπότητας αφού η διεθνής κοινότητα σιώπησε μπροστά σε αυτές τις πρωτοφανείς μέχρι τότε φρικαλεότητες, παρότι η Τουρκία βρισκόταν στο μέρος των ηττημένων Κεντρικών Δυνάμεων μετά το τέλος του πολέμου.

Μέχρι και σήμερα τριανταμία χώρες έχουν αναγνωρίσει την γενοκτονία των Αρμενίων συμπεριλαμβανομένης της πολύ σημαντικής αναγνώρισης της από την Αμερική το 2021. Από την άλλη πλευρά η Ελλάδα ασκεί κατά περιόδους πιέσεις στην Τουρκία ζητώντας από την διεθνή κοινότητα να αναγνωρίσει με την σειρά της τις γενοκτονίες των ελληνικών πληθυσμών της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Δυστυχώς οι διαδικασίες της αναγνώρισης προχωρούν εξαιρετικά αργά με το μέλλον να παρουσιάζεται δυσοίωνο προκειμένου τουλάχιστον οι οικογένειες των αδικοχασμένων να αισθανθούν κάποια δικαίωση. Ελάχιστες χώρες σήμερα έχουν αναγνωρίσει την γενοκτονία των Ποντίων αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι μνήμες του εγκλήματος έχουν σβήσει.

Ε. Οι διεθνείς σχέσεις μετά την καταγραφή του όρου της «γενοκτονίας»

Η καταγραφή του όρου και η εδραίωσή του μέσα από κανόνες διεθνούς δικαίου άλλαξε οπωσδήποτε την πορεία της ιστορίας. Η Συνθήκη δεσμεύει απαρεγκλίτως όλα τα κράτη αφού οι διεθνείς κανόνες υπερισχύουν από εκείνους των εκάστοτε έννομων τάξεων. Δυστυχώς η ιστορία έδειξε ότι θα έπρεπε να «θυσιαστούν» εκατομμύρια θύματα ανά τον κόσμο προκειμένου ο όρος αυτός να αποκτήσει υπόσταση, αφού ακόμη και οι διεθνείς κανόνες δεν στάθηκαν ικανοί να «προβλέψουν» τα όρια του ανθρώπινου μένους και των κτηνωδιών που έμελλε να στιγματίσουν για πάντα την ανθρωπότητα. Αν και στην περίπτωση της Τουρκίας η διεθνής κοινότητα παρέμεινε σιωπηλή, στην περίπτωση του εβραϊκού Ολοκαυτώματος, του οποίου τα αποτελέσματα ήταν τόσο πρόδηλα, η αντιμετώπιση ήταν διαφορετική⁹.

Μέσα από τις δίκες της Νυρεμβέργης και του Τόκυο που έλαβαν χώρα μετά το τέλος του πολέμου, αναδείχθηκε το θέμα για την δημιουργία ενός μόνιμου διεθνούς ποινικού δικαστηρίου τόσο για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση τέτοιων περιπτώσεων όσο και την αποτροπή επανάληψης τους στο μέλλον. Έτσι με πρωτοβουλία του ΟΗΕ συστάθηκε το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο που θα είχε στην δικαιοδοσία του την αντιμετώπιση ακριβώς τέτοιων εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, με έδρα την Χάγη.

Τα μέτρα που πήρε η διεθνής κοινότητα δεν φαίνεται να περιόρισαν δραστικά την εκ νέου «διασπορά» ανάλογων εγκλημάτων. Το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου «διαδέχεται» ο Ψυχρός Πόλεμος μεταξύ ΗΠΑ και πρώην ΕΣΣΔ. Αν και σε αυτή την περίπτωση δεν γίνεται λόγος για γενοκτονία, εντούτοις οι κτηνωδίες του παρελθόντος συνέβαλαν ώστε να αναδειχθούν νέα ζητήματα, κυρίως αυτά των πυρηνικών όπλων. Ο Ψυχρός Πόλεμος αλλά και η πιο «σύγχρονη» περίπτωση γενοκτονίας, αυτή στην Ρουάντα το 1994, έφεραν ξανά στο προσκήνιο την αξία και την ανάγκη προάσπισης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα ιδρύθηκαν νέα ad hoc δικαστήρια, στην Γιουγκοσλαβία και στην Ρουάντα, πράγμα που δείχνει την γενικότερη τάση της διεθνούς κοινότητας να τιμωρεί τις χώρες που

⁹ Ευγένιος Αρ. Γιανέρης, Η αντιμετώπιση των εγκλημάτων του πολέμου, σσ. 63-75.

διέπραξαν ανάλογης έντασης και έκτασης εγκλήματα με την δημιουργία διεθνών ποινικών δικαστηρίων με στόχο την αποτελεσματικότερη πρόληψη και αντιμετώπιση αλλά και την προστασία των ομάδων που υπέστησαν τις φρικαλεότητες (Θεωρία της «επιβολής» των νικητών του πολέμου).

Οι διάσπαρτοι κανόνες που καταγράφηκαν στα καταστατικά των δικαστηρίων σε όλες αυτές τις περιπτώσεις αλλά και τα έθιμα του πολέμου συνέβαλαν στην δημιουργία του διεθνούς ποινικού δικαίου που έχουμε σήμερα. Η γενοκτονία των Εβραίων φαίνεται να αποτέλεσε την αρχή του τέλους, ώστε να μην μείνουν ξανά τέτοια εγκλήματα ατιμώρητα. Συγκεκριμένα η καταγραφή του όρου αποτελεί από μόνη της ένα είδος δικαίωσης για τα αμέτρητα θύματα του πολέμου και των οικογενειών τους συμβάλλοντας παράλληλα στην υιοθέτηση, από μέρους της διεθνούς κοινότητας, ισχυρότερων μέτρων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Οπωσδήποτε υπάρχουν ακόμη ανοιχτές περιπτώσεις και συγκεκριμένα στην Ελλάδα οι υποθέσεις των Καλαβρύτων και της Κλεισούρας που παραμένουν ατιμώρητες αλλά και πάρα πολλές άλλες ανά τον κόσμο. Η διεθνής κοινότητα χρωστά στις οικογένειες των θυμάτων την απονομή δικαιοσύνης καθώς τέτοια εγκλήματα δεν μπορούν ειδικά στον σύγχρονο κόσμο να παραμένουν ατιμώρητα. Αλλά και ο καθένας ατομικά οφείλει να μην λησμονεί τα γεγονότα καθώς δεν θα υπήρχε μεγαλύτερη ικανοποίηση για τους θύτες από μια καθολική λήθη.

ΣΤ. Βιβλιογραφία - Πηγές

1. William A. Schabas, “Genocide in International Law The Crime of Crimes”
2. Raphael Lemkin, “Totally Unofficial: The Autobiography of Raphael Lemkin”
3. Εγκυκλοπαίδεια Ολοκαυτώματος, «Οι δίκες της Νυρεμβέργης», διαθέσιμο στο: <https://encyclopedia.ushmm.org>
4. Στεφανίδης Γ. Αδάμ, «Η δίκη της Νυρεμβέργης, όταν καταδικάζουν οι νικητές»
5. United Nations, office on Genocide prevention and the responsibility to protect, διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide.shtml>
6. International Holocaust Remembrance Alliance, διαθέσιμο στο: <https://www.holocaustremembrance.com/>
7. Βασίλειος Θ. Μείχανετσίδης, «Γενοκτονία – Η σημασία της αναγνώρισης και της καταδίκης της άρνησης», διαθέσιμο στο: <https://armeniangenocide100.gr/>
8. Ευγένιος Αρ. Γιανέρης, «Η αντιμετώπιση των εγκλημάτων